

att texterna kunde riktas direkt till lyssnaren och att själva mikrofontekniken tillät nya och mer intima sångsätt. Under läsningens gång framgår att Karin Strand använder sig av olika slags empiri – t.ex. skivinspelningar, radioprogram, tidningsmaterial, lyssnarbrev och memoarer – och jag saknar en mer problematiserande och reflekterande diskussion omkring avhandlingens material och källor. (Jag bläddrar fram och tillbaka, men finner ingen sådan rubrik över huvudtaget.) Avsnitten ägnas framför allt åt artisten Sven-Olof Sandberg, hans beundrare, kritiker och den feminina könskodningen av repertoaren. I analysen av Sandbergs ”Lyssnar du till mig ikväll, lilla mor” diskuteras den nostalgiska längtan på ett nyanserat och övertygande sätt.

Sven Olof Sandbergs känsliga bitar analyseras ytterligare i en tredje del. Här tematiseras repertoaren i fyra motivkretsar: längtan hem (barndomen), moder-melodramat, ensam under stjärnorna (naturbetraktelser) och kärlekens paradiset. Texterna jämförs med äldre litterära föregångare. Jag läser med intresse avsnitten om förlusten av och längtan efter barndomshemmet och om modern som sentimentalt motiv. Sandberg blev så förknippad med detta att han också i sin samtid kallades för ”Morsångare”. Hans artistiska framtoning hörde samman med det borgerliga, urbana livet. Repertoaren ses bland annat som en reaktion på den nya tiden, utifrån moderniteten idealiseras det förflutna.

Sven-Olof Sandbergs repertoar hör hemma i mellankrigstiden och är den som ägnas mest utrymme åt i avhandlingen. Det är först på sidan 235 som Bertil Boo och Snoddas träder in på scenen i en fjärde och sista del – *Sången i hembygdens skogar*. Dessa båda sångare debuterade i efterkrigstidens Sverige och framhålls som representanter för en annan sorts nostalgi eller längtan, vilken också omfattar själva artisten som figur. Bertil Boo var en ”äkta” svensk bonde. I maj 1946 framträdde han i radioprogrammet Frukostklubben med ”Violer till mor”. Han medverkade sedan återkommande i en rad Åsa Nisse-filmer. Gösta Nordgren var skogsarbetaren och bandyspelaren från Bollnäs som efter debuten i radioprogrammet Karusellen 1952 blev ”Snoddas” med hela svenska folket. Han gjorde succé med ”Flottarkärlek” och framställdes ofta som ett oförstört, autentiskt naturbarn. Nostalgin handlar om ”ett nytt gammalt Sverige”. Som betydelsefulla kontexter för genren ses de båda sångarnas hemvist i den genuina landsbygden och en alltmer försvinnande livsstil.

Från slutet av 1950-talet fick denna repertoar alltmer stå tillbaka för den moderna ungdomskulturen. Det var

inte längre de känsliga bitarna som fördes fram i de stora, offentliga sammanhangen. I samklang med en rad modernitetsteorier omkring dagens tidsuppfattningar skulle detta kunna ses som nostalgins död. Men drömmen om den lilla röda stugan försvann inte, det nostalgiska perspektivet finns också i dagens populärmusik. I en *Efterklang* diskuteras avhandlingens slutsatser och svårigheten i att avtäckta den sentimentala känslans inre dimensioner.

I det stora hela är detta en välskriven avhandling som kastar nytt ljus över en del av vår historia, över radion som medium, över en vida spridd, men tidigare föga uppmärksam genre och den speciella längtan som brukar kallas för nostalgi.

Annika Nordström, Göteborg

Rosén, Christina: *Stadsbor och bönder: Materiell kultur och social status i Halland från medeltid till 1700-tal*. Almqvist & Wiksell distr., Stockholm 2004. 302 s., ill. English summary. ISBN 91-7209-334-x.

Christina Rosén har en lång erfarenhet som grävande arkeolog bakom sig när hon nu disputerat med avhandlingen *Stadsbor och bönder: Materiell kultur och social status i Halland från medeltid till 1700-tal*. Titeln är mycket sakligt vald, den berättar ganska exakt om vad avhandlingen handlar om. Det tillägg man kan göra är att den materiella kultur som står i fokus är byggnader och keramik, två av de mest typiska lämningar som en arkeolog har att förhålla sig till. I ett inledande kapitel kring ”Problemet”, ställer författaren några frågor som belyser hennes avsikter: ”Vad var det som gjorde dem /platserna/ till städer i människors medvetande? Fanns det en urban livsstil, en urban identitet som utmärkte städernas invånare och som gjorde att de uppfattades och uppfattade sig själva som åtskilda från dem som bodde på landet? Och hur manifesterades i så fall denna urbana livsstil i den materiella kulturen?” (s. 9f). Fortsättningsvis anges syftet – av Rosén kallat ”utgångspunkten” – vilket ”är att studera hur denna under 1700-talet så tydliga skillnad mellan stad och landsbygd uppstår och hur en identitet som stadsbo eller bonde kommer att manifesteras i föremålskulturen” (s. 10). Ytterligare en insnävning är att det är material som berör gården, hemmet och måltiden som står i fokus (s. 11). En stor inspirationskälla kommer från etnologiskt håll i form av Börje Hanssens studier av 1700-talets Österlen.

Nästa kapitel är anspråkslöst rubriksatt till "Några utgångspunkter". De viktigaste kan sammanfattas med orden ideologi och materiell kultur. Det första handlar om ett historiematerialistiskt synsätt på att samhällen är strukturerade utifrån ett särskiljande mellan grupper och individer och det sistnämnda att detta syns i den materiella kulturen som också kan vara en motståndskultur. Bourdieu och Giddens är teoretiska inspiratörer när Rosén tar upp praxisteori till diskussion, teorier som handlar "om det mänskliga handlandet mellan de övergripande strukturerna och det individuella" (s. 19). Bourdieus habitusbegrepp passar väl in i talet om det särskiljande, Giddens tankar om rutinen i det mänskliga handlandet fångar intresset.

Det tredje kapitlet kallas "Stad och land i det feodala samhället". Här diskuterar Rosén urbanisering och teorier kring vad som kännetecknar stadsbildningar. Hon skissar också en förändringsprocess från det feodala samhället till det kapitalistiska grundat på en ny syn på individen. Förändringarna kopplas till de båda samhällsgrupper som studien handlar om, bönderna och borgarna, och försiggår på såväl ett mentalt som ett materiellt plan.

Ett viktigt bidrag till nya tolkningar av Hallands historia ger Christina Rosén i kapitel fyra, som fått rubriken "En halländsk historia". Kapitlet fyller en viktig lucka genom att det kompletterar den gängse berättelsen med nya frågeställningar och tolkningar som uppstått i den arkeologiska vardagen i det högexploaterade område som Halland utgjort under senare decennier. En av de viktigaste diskussionerna gäller stadsbildningarna i Halland, som inte alls är så tydliga som man kan tro. Tvärtom har städer uppstått för att sedan försvinna och uppstå på andra platser. Samtidigt belyses gängse definitioner på urban kultur och här sätter Christina Rosén ner foten, då hon menar att de urbana områdenas strukturer och lämningar i Halland inte stämmer med vad man hittills ansett vara betecknande för stadsbildningar. Här åskådliggörs betydelsen av att koppla teori till empiri, så att spännande brott och utmaningar uppstår. Rosén karaktäriserar den halländska historien med ett ord: föränderlighet.

Kapitel fem handlar om "Källor och metoder". Rosén har valt att använda både arkeologiska och skriftliga källor, vilket hon menar bidrar med olika kunskaper eftersom de är ganska fristående från varandra. De belyser olika saker och de kan inte läggas ovanpå varandra, men väl vid sidan av som i ett pussel. Tillsammans kan bitarna ge en bättre bild än var för sig. Rosén vill sätta de arkeologiska artefakterna i ett sammanhang, så att de

analyseras i relation till bebyggelse, aktuell byggnad, husens placering och rumsindelning o.s.v.

På sidan 115 börjar den egentliga empiriska undersökningen och huvuddelen av avhandlingen med två kapitel om "Medeltidens materiella kultur" respektive "Materiell kultur under tidigmodern tid". Rosén börjar med bebyggelsen, dess organisation, byggnadernas gestaltning och placering för att fortsätta med de keramiska lämningarna. Hon slutar i "etnologisk" tid när hon landar i 1700- och 1800-talens bebyggelse och dess materiella lämningar. En viktig tes är att genom en förändrad samhällsstruktur ändras också de materiella förutsättningarna för hur bebyggelsen gestaltas och för vilka föremål man äger och brukar i hushållen. Detta åskådliggörs genom källmaterialet. Dessa båda avsnitt är noggrant genomförda, med en tydlig linje som uttrycks i texten. Riktningen är från den lilla detaljen till det stora sammanhanget och vice versa. Texten är komplex och pekar i många riktningar, långt från de svepande generaliseringar och slutsatser som det kan vara frestande att göra när man rör sig över flera århundraden. Det är också en mångfacetterad berättelse som förmedlas, en berättelse som pekar på komplexitet och den förändring som försiggår i mänskliga kulturer, samhällen och grupper. Många illustrationer används, de flesta inte underordnade texten utan snarare kompletterande. Det rör sig om såväl fotografier som teckningar, ritningar och kartmaterial. En brist är kvaliteten på en del av bildmaterialet, framför allt fotografierna.

Avhandlingen avslutas med "Urbant och ruralt – en diskuterande sammanfattning". Här an knyter Rosén till begreppet habitus och använder det som utgångspunkt när hon diskuterar och sammanfattar teman som bostadens förändring, matvanor och måltidskärl, särskiljande och individualisering, kapitalism och materiell kultur m.m. En viktig poäng är att skillnaden mellan det rurala och det urbana inte alltid har varit så betydande som man tidigare hävdat. Istället har distinktioner mellan grupper i dessa båda miljöer varit större. Och det materiella har fått en symbolisk funktion genom att det både har använts som ett slags manifestation av en individ eller en grupp och som en protest mot något. Det finns en nidbild av en föremålsfixerad kulturhistoriskt inriktad humanist, som en som gömmer sig bakom föremålen istället för att vara intresserad av människor. Rosén visar var hennes fokus ligger genom att låta föremål och materiell kultur vara en utgångspunkt för att diskutera människors livsvillkor i det förflutna.

För en etnolog känns det främmande att arbeta över

så långa tidsperioder som här, och att använda ett så fragmentariskt källmaterial som såväl bouppteckningar som arkeologiskt material utgör. Under sådana omständigheter kan det vara förledande enkelt att vara kritisk till tolkningar av materialet. Det sympatiska med Roséns avhandling är att hon vågar genomföra en så bred studie och att hon vågar föra den fram så långt som till 1700-talet, något som jag förstår är ovanligt i arkeologiska sammanhang. Det går en skärningspunkt här, då museernas samlingar av keramiska objekt ofta innehåller flera nummer från denna tid. De arkeologiska fragmenten kan plötsligt ses som den helhet de en gång utgjorde.

Sammanfattningsvis är detta en intressant och rik avhandling att få ta del av. Det stora omfånget, både i ämnet och konkret i bokvolymen, är långt ifrån krävligt att hantera. Jag tycker att Christina Rosén har hållit ihop sitt material och sin studie på ett ypperligt sätt med rika och fylliga referenser till olika slag av litteratur. Trots omfånget är språket klart och tydligt och diskussionerna lätta och intressanta att följa. Några randanmärkingar är, att insmuget i texten finns sammanfattande diskussioner som ibland kommer omotiverat tätt. Man kan också diskutera dispositionen utifrån att den empiriska undersökningen låter vänta på sig tills man har hunnit igenom en tredjedel av boken. Kapitlet om Hallands historia kommer att vara standard för alla som arbetar med historia eller kulturhistoria med Halland som bas.

Anneli Palmköld, Halmstad

Jonas Grundberg: *Historiebruk, Globalisering och Kulturarvsförvaltning. Utveckling eller konflikt?* Göteborgs universitet, Institutionen för arkeologi. GOTARC Serie B. Göteborg 2004, 102 s. English summary. ISBN 91-85952-95-8. (Kulturarvsförvaltningens samhällsuppdrag. En introduktion till kulturarvsförvaltningens teori och praktik. GOTARC Serie C. Göteborg 2000. 124 s., ill. ISBN 91-85952-29-x.)

Jonas Grundbergs arkeologiska doktorsavhandling är i själva verket två böcker samlade under ett omslag, dels hans bearbetade licentiatuppsats från 1999 med titeln "Kulturarvsförvaltningens samhällsuppdrag. En introduktion till kulturarvsförvaltningens teori och praktik", dels en påbyggnad för doktorsexamen som bär titeln *Historiebruk, Globalisering och Kulturarvsförvaltning. Utveckling eller konflikt*. Den sammanlagda avhand-

lingen lades fram vid Göteborgs universitet våren 2004. Den är resultatet av författarens reflekterande undersökning av ramverket kring det fältarkeologiska arbete som han ägnat åtskilliga yrkesverksamma år. Böckerna är alltså inte skrivna som en del 1 och del 2, utan den andra boken fördjupar och teoretiserar teser och resonemang som presenteras i den första boken. Det genomgående temat i de båda böckerna är kulturarvets politiska dimension, med resonemang om globaliseringens effekter på historiebruk, och den offentliga verksamhet som han benämner "kulturarvsförvaltningens" samhällsroll. Kulturarvsförvaltningen, som många kallar "kulturarvssektorn" eller "kulturmiljövården", har under senare år både granskat sig själv och reflekterat över sitt uppdrag, och blivit föremål för utomstående forskares granskning. Arkeologi är ett område som kan sägas vara en storproducent av kulturarv, genom att nya lämningar av mänskligt liv grävs fram varje år, och gamla sanningar måste omprövas i den takt som det kommer fram nya fynd. Arkeologin omsätter mycket stora summor pengar årligen, så sett även i ett ekonomiskt perspektiv är det en verksamhet med stort inflytande på vad som får lov att vara kulturarv. Därför är det utmärkt att en arkeolog liksom busschauffören i Tage Danielsons saga säger "vad fan" och börjar ifrågasätta och undersöka ramverket kring den egna verksamheten. Busschauffören struntade en dag i tidtabellen och körde som han ville – till passagerarnas förskräckta förtjusning. Jonas Grundberg är arkeologen som började fundera över de samhälleliga sammanhangen och har ambitionen att väcka sina kollegor i det arkeologiska fältarbetets vardag till att börja fundera över vilken roll de spelar i produktionen av kulturarv.

I början av den första boken pekar Grundberg på kulturarvsförvaltningens heterogena karaktär. Kulturarvsförvaltningen i sin nutida skepnad har rötter både i en statlig förvaltning med anor från 1600-talet, och i folkrörelser som hembygdsrörelsen som uppstod i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Syftet var både uttalat och outtalat att manifesteras såväl en nationell identitet som regionala identiteter, och naturvård var ett lika viktigt inslag i verksamheten som kulturvård. Idag består kulturarvsförvaltningen av både centrala myndigheter, länsstyrelser, kommuner och museer med olika typer av huvudmannaskap, och avståndet till naturvården har blivit stort. Museerna, som inte har något myndighetsuppdrag står för den förmedlande delen och är alltså förvaltningens ansikte utåt, trots att kopplingarna mellan myndigheter och museer är vaga.